

TỪ CUỘC ĐẤU TRANH GIỮA HAI CON ĐƯỜNG ĐẾN CUỘC ĐẤU TRANH GIỮA HAI LỐI SỐNG

NGUYỄN VINH

Viện trưởng Viện Mác - Lê nin.

1. Giữa hai con đường xã hội chủ nghĩa và tư bản chủ nghĩa.

Đại hội lần thứ V của Đảng ta, khi nói về những nhiệm vụ cách mạng trong chặng đường hiện nay, đã nhận định rằng: “Chúng ta xây dựng chủ nghĩa xã hội trong hoàn cảnh quốc tế đang diễn ra phức tạp, trong tình hình đất nước đang có nhiều khó khăn nghiêm trọng, cuộc đấu tranh giữa hai con đường xã hội chủ nghĩa và tư bản chủ nghĩa đang diễn ra gay gắt”⁽¹⁾.

Vừa qua, Hội nghị lần thứ 3 của Ban Chấp hành Trung ương Đảng, trong khi tổng kết tình hình chung của cả nước trong năm 1981-1982, một lần nữa đã làm sáng tỏ thêm vấn đề đấu tranh giữa hai con đường xã hội chủ nghĩa và tư bản chủ nghĩa đang đặt ra nóng hổi và cấp bách. Nghị quyết nhấn mạnh rằng, phải làm cho toàn thể cán bộ, đảng viên hiểu rõ tình hình đất nước và tính chất phức tạp, quyết liệt của cuộc đấu tranh giai cấp trong hoàn cảnh mới, có nhận thức rõ ràng và có thái độ dứt khoát về cuộc đấu tranh giữa hai con đường trong thời kỳ quá độ, có ý thức cảnh giác cách mạng đối với sự phá hoại của kẻ địch”⁽²⁾.

Vấn đề “đấu tranh giữa hai con đường xã hội chủ nghĩa và tư bản chủ nghĩa” đã được Đảng ta nêu ra từ cuối những năm 50.

Tuy nhiên, trong những năm trước đây, cách mạng xã hội chủ nghĩa ở miền Bắc được tiến hành trong điều kiện cả nước vẫn

¹ Văn kiện Đại hội lần thứ V của Đảng, tập 1, tr. 49.

² Nghị quyết Hội nghị Trung ương lần thứ 3 (khóa V), tr.50.

đang còn phải hoàn thành những nhiệm vụ cách mạng dân tộc dân chủ nhân dân, giải phóng miền Nam, thống nhất Tổ quốc.

Lúc bấy giờ, nhiệm vụ giành độc lập dân tộc đang đặt ra bức thiết, chiến tranh giải phóng đang diễn ra gay gắt. Nhà nước lại nắm trong tay hầu hết những vật tư và hàng hóa thiết yếu do nguồn viện trợ còn khá hơn, đủ cung cấp những nhu cầu tối cần thiết cho nhân dân và các lực lượng vũ trang trong chiến tranh. Mặt khác lực lượng bản thân của giai cấp tư sản ở miền Bắc nhỏ bé; những phần tử đầu cơ làm ăn phi pháp, buôn bán chợ đen tuy đã có nhưng còn ít, và chúng cũng không có điều kiện để làm ăn lớn thời kỳ đó, mặc dầu có xuất hiện những khuynh hướng tự phát tư bản chủ nghĩa, nhưng cuộc đấu tranh giữa hai con đường chưa diễn ra gay gắt và phức tạp như ngày nay.

Sau khi miền Nam được hoàn toàn giải phóng, hòa bình được lập lại nước nhà được thống nhất, cách mạng xã hội chủ nghĩa được mở rộng trong phạm vi cả nước với tất cả chiều sâu và tầm vóc to lớn của nó, thì cuộc đấu tranh giữa hai con đường xã hội chủ nghĩa và tư bản chủ nghĩa ngày càng trở thành vấn đề trung tâm, nổi bật lên.

Chúng ta đều biết rằng, sau khi giai cấp vô sản giành được chính quyền, bước vào thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội, thì cách mạng xã hội chủ nghĩa ở nước nào cũng phải giải quyết vấn đề “ai thắng ai” giữa chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa tư bản. Lenin đã viết nhiều về tính tất yếu ấy của thời kỳ quá độ. “Thời kỳ quá độ ấy không thể nào lại không phải là một thời kỳ đấu tranh giữa chủ nghĩa tư bản đang giãy chết và chủ nghĩa cộng sản đang phát sinh, hay nói một cách khác, giữa chủ nghĩa tư bản đã bị đánh bại nhưng chưa bị tiêu diệt hẳn, và chủ nghĩa cộng sản đã phát sinh nhưng vẫn còn rất non yếu”³. Đó là thời kỳ Nhà nước chuyên chính vô sản tiến hành cải tạo cách mạng mọi mặt của xã hội cũ và xây dựng xã hội mới, xã hội xã hội chủ nghĩa.

Ở Việt Nam, ta bước vào thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội từ một nước nông nghiệp, sản xuất nhỏ còn phổ biến. Chủ nghĩa tư bản ở miền Bắc trước đây nhỏ bé, ở miền Nam sau này tuy có

³ V.I Lê nin : *Toàn tập*, tập 39, tr. 309 - 310.

được một sự phát triển nào đó, nhưng chưa phải ở giai đoạn chín muồi để có thể có được một cơ sở vật chất - kỹ thuật cần thiết cho chủ nghĩa xã hội. Trong tình hình đó, Đảng ta cho rằng cuộc đấu tranh để giải quyết vấn đề “ai thắng ai” giữa chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa tư bản ở nước ta *chủ yếu là đấu tranh đưa sản xuất nhỏ đi lên sản xuất lớn xã hội chủ nghĩa và ngăn chặn con đường phải triển tư bản chủ nghĩa.*

Đây là một cuộc đấu tranh hết sức khó khăn và phức tạp, diễn ra trên mọi lĩnh vực kinh tế, chính trị, văn hóa, và tác động sâu sắc đến mọi giai cấp và tầng lớp xã hội.

Thực tiễn cách mạng xã hội chủ nghĩa trong những năm qua, đặc biệt là trong năm, sáu năm qua, đã cho chúng ta thấy rõ tính chất gay gắt và phức tạp của cuộc đấu tranh này. Nó đòi hỏi khoa học xã hội, trước hết là *xã hội học*, phải đi sâu tìm hiểu và phân tích sâu sắc mọi diễn biến của quá trình này nhằm rút ra những bài học cần thiết góp phần vào cuộc đấu tranh giành thắng lợi cho con đường xã hội chủ nghĩa trong chặng đường cách mạng hiện nay ở nước ta.

2. Trên trận địa rộng lớn của nền sản xuất nhỏ.

Nền sản xuất nhỏ là trận địa của cuộc đấu tranh gay gắt trên đất nước chúng ta hiện nay giữa chủ nghĩa tư bản và chủ nghĩa xã hội.

Giai cấp tư sản ở nước ta tuy không lớn, nhưng nếu không được cải tạo thực sự, họ vẫn có nhiều lực lượng, kinh nghiệm, thói quen để tiếp tục hoạt động theo con đường cũ và kích thích tính tự phát tư bản chủ nghĩa của những người sản xuất nhỏ.

Nền sản xuất nhỏ, và ứng với nó là giai cấp tiểu tư sản, nếu không được cải tạo và quản lý chặt chẽ thì chính nó sẽ là cơ sở rộng lớn cho tính tự phát tư bản chủ nghĩa, cũng có thể đẩy lên những hoạt động tiêu cực trái với lợi ích của chủ nghĩa xã hội.

Lênin đã nhấn mạnh rằng: “Cơ sở kinh tế của tệ đầu cơ là tầng lớp những người tư hữu nhỏ vô cùng rộng rãi và bao trùm nước Nga, và chủ nghĩa tư bản tư nhân có đại diện của mình trong mỗi người tiểu tư sản. Chúng ta biết rằng, hàng triệu vôi hút máu của con thường luồng tiểu tư sản ấy đang quán lấy một số tầng lớp

công nhân lúc ở chỗ này, lúc ở chỗ nọ: nạn đầu cơ đang lấn độc quyền Nhà nước và chui vào mọi chân lông kẽ tóc của đời sống xã hội - kinh tế nước ta” (4).

Theo Lênin. “tính tự phát tiểu tư sản hiện nay, chúng ta phải chống lại bằng một cuộc *đấu tranh kiên quyết nhất*, biểu hiện ra chính là ở chỗ người ta còn kém giác ngộ về mối liên hệ kinh tế giữa nạn đói và nạn thất nghiệp, với tính phóng túng của tất cả mọi người về mặt tổ chức và kỷ luật; và ở chỗ quan điểm của anh tiểu tư hữu vẫn còn ăn sâu trong đầu óc người ta: miễn là tôi giành được phần hơn, còn sau dù xảy ra thế nào cũng mặc” (5).

Tính phức tạp của cuộc đấu tranh này chính là ở chỗ những người nông dân và những người tiểu tư sản có mặt tích cực cơ bản, vì họ là người lao động; nhưng họ có mặt tiêu cực, vì họ là người tư hữu, tự do vô chính phủ.

Tính phức tạp của cuộc đấu tranh này càng cần được đặc biệt quan tâm trong giai đoạn đầu của thời kỳ quá độ lên chủ nghĩa xã hội. Lúc này, nền kinh tế xã hội đang còn trong quá trình cải tạo và tổ chức lại, còn nhiều thành phần kinh tế khác nhau, và do đó cũng còn nhiều thành phần giai cấp khác nhau. Lực lượng kinh tế của chủ nghĩa xã hội đã hình thành nhưng còn chưa đủ mạnh, kinh tế tư bản chủ nghĩa còn tồn tại ở những mức độ nhất định. Tình hình đó đòi hỏi chúng ta chẳng những phải tiến hành kiên trì và triệt để cải tạo kinh tế tư bản chủ nghĩa, mà còn phải tập trung sự chú ý vào việc cải tạo nền sản xuất nhỏ, đưa nền sản xuất nhỏ đi lên sản xuất lớn xã hội chủ nghĩa. Chỉ khi nào trên sản xuất lớn dựa trên cơ sở vật chất kỹ thuật hiện đại của chủ nghĩa xã hội được xây dựng, thì chủ nghĩa xã hội mới thực sự giành được thắng lợi có ý nghĩa quyết định.

Kinh nghiệm thực tế trong những năm qua đã chứng tỏ rằng: từ sản xuất nhỏ đi lên sản xuất. Xã hội chủ nghĩa là một quá trình phát triển phức tạp, trải qua nhiều chặng đường và nhiều bước đi. Trong quá trình ấy mọi hình thức, biện pháp, chính sách cải tạo xã hội chủ nghĩa và xây dựng chủ nghĩa xã hội không thể

⁴ V.I.Lênin: *Toàn tập*. tập 27, tr. 421.

⁵ Như trên, tr. 335 - 336.

được quyết định một cách chủ quan mà phải phù hợp với những điều kiện lịch sử cụ thể của đất nước, thậm chí phải phù hợp với từng ngành, từng vùng mới có thể phát huy được tác dụng tích cực đối với tình hình kinh tế xã hội.

Để nghiên cứu, tìm tòi những hình thức, những biện pháp cụ thể thích hợp nhất cho cuộc đấu tranh giữa hai con đường trong chặng đường trước mắt, không thể thoát ly phong trào cách mạng của quần chúng. Ngược lại, phải bám sát phong trào quần chúng phân tích khoa học những diễn biến của phong trào, tổng kết được và không ngừng hoàn thiện những kinh nghiệm, sáng kiến của quần chúng.

Có như thế, mới ngăn chặn được xu hướng tư bản chủ nghĩa và đưa nền sản xuất nhỏ tiến thẳng lên con đường xã hội chủ nghĩa.

3. Những hiện tượng tiêu cực trong xã hội ta ngày nay.

Cuộc đấu tranh giữa hai con đường trên lĩnh vực kinh tế và chính trị cũng diễn ra trên lĩnh vực văn hóa và biểu hiện thành *cuộc đấu tranh giữa hai lối sống*: lối sống làm chủ thể của giai cấp công nhân và lối sống cá nhân ích kỷ của giai cấp tư sản.

Điều kiện kinh tế - xã hội của mỗi giai cấp và tầng lớp luôn luôn là cơ sở cho một kiểu suy nghĩ và hành động, cho *một lối sống*. Ngược lại, một lối sống được hình thành và ổn định sẽ ảnh hưởng trở lại điều kiện kinh tế và xã hội. Chúng ta bước vào thời kỳ quá độ với muôn ngàn khó khăn. Những gian khổ trong chiến đấu, vất vả trong lao động, thiếu thôn trong sinh hoạt đang là những thử thách lớn nhất đối với lối sống của mỗi người. Hoang mang dao động giảm sút niềm tin, quay về cuộc sống ích kỷ, hay là tin tưởng tuyệt đối ở Đảng và chế độ, nhận rõ khó khăn là tạm thời, thắng lợi là tất yếu, kiên quyết cùng với cả xã hội đấu tranh cho sự nghiệp chung - đó là hai lối sống mà lịch sử đã tìm ra trước sự lựa chọn của các giai cấp, các tầng lớp và của mỗi người.

Trách nhiệm của xã hội học là phải phân tích được những đặc điểm này của thời kỳ quá độ, góp phần đấu tranh thực hiện một lối sống đẹp nhất trong hoàn cảnh xã hội ta ngày nay.

Đại hội lần thứ V của Đảng đã phân tích và nhấn mạnh điều đó: “Xã hội ta mới bước vào thời kỳ quá độ, cho nên bên cạnh những con

người mới xã hội chủ nghĩa đang hình thành, những nét mới tiến bộ trong con người đang nảy nở, còn không ít những biểu hiện tiêu cực, không lành mạnh. Cuộc đấu tranh giữa hai con đường: giữa cái mới và cái cũ, tiên tiến với lạc hậu, tiến bộ với phản động trên lĩnh vực văn hóa, tư tưởng, lối sống, đang diễn ra hằng ngày, rất phức tạp, mà chúng ta không thể nào xem nhẹ” (6).

Hiện nay, trên mọi lĩnh vực của đời sống đang tiếp tục nảy sinh những ý nghĩ và việc làm rất tốt đẹp của hàng triệu nhân dân ta. Truyền thống anh hùng từ bao đời của dân tộc, những truyền thống được nâng tới đỉnh cao trong sự nghiệp giải phóng đất nước, đang tiếp tục được phát huy trong giai đoạn mới của cách mạng. Lòng yêu nước của tuổi trẻ đang bảo vệ biên cương, hàng vạn sáng kiến của công nhân trong nhà máy, không khí sôi nổi của nông dân đang đẩy mạnh sản xuất, tinh thần hăng say của đội ngũ trí thức đang phát minh và sáng tạo. Đó là sức mạnh không gì cản nổi của nhân dân ta trên con đường xã hội chủ nghĩa.

Tuy nhiên, trước chiều hướng tích cực ấy còn tồn tại và phát triển hiện tượng tiêu cực, thể hiện sự thoái hóa và sa đọa của những kẻ đã không vượt nổi những thử thách ngày nay. Họ đã mất hết niềm tin ở tập thể, ở tương lai, ở những phẩm chất cao đẹp của con người. Họ chạy theo những quyền lợi ích kỷ và tiện nghi trước mắt.

Trong khi mọi người cần kiệm xây dựng đất nước, thì những kẻ ấy buôn lậu, đầu cơ, tích trữ, tham ô, móc ngoặc, ăn cắp của công, làm rối loạn thị trường, vi phạm luật pháp của Nhà nước.

Trong khi cả xã hội phấn đấu cho một lối sống mới với những truyền thống cao đẹp của dân tộc và những thành tựu tiên tiến của loài người, thì một số thanh niên tiếp tục bị đầu độc bởi tư tưởng phản động và văn hóa đồi trụy của giai cấp tư sản, gây nên không ít những tệ nạn xã hội, những hành động ngang trái, lưu manh, cao bồi.

Xã hội học cần góp phần nghiên cứu tính chất, phạm vi và mức độ tác hại của những hiện tượng tiêu cực đó trên các lĩnh vực của đời sống xã hội. Xã hội học cũng cần phân tích những nguyên

⁶ Văn kiện Đại hội V của Đảng tập I, tr. 91.

nhân phát sinh và những điều kiện tồn tại của những hiện tượng tiêu cực ấy là gì ? Đó là những hoạt động phá hoại của địch mà chúng ta cần phải phát hiện kịp thời và trấn áp kiên quyết? Đó là những hành vi phạm pháp của giới cấp bóc lột mà chúng ta cần phải vạch trần và trừng trị nghiêm khắc? Đó là những sai lầm vô ý thức của cán bộ, đảng viên và nhân dân lao động mà chúng ta cần phải kịp thời phê phán, uốn nắn, đưa họ vào con đường làm ăn chính đáng ích nước lợi nhà? Xã hội học tìm hiểu vì sao những tư tưởng và hành động tiêu cực đó, tuy đã được nói đến nhiều mà không được ngăn chặn và xóa bỏ, lại đang có chiều hướng phát triển nữa? Phải chăng điều đó có liên quan đến tình trạng non yếu, tính tản mạn trong hoạt động tổ chức và quản lý kinh tế, quản lý xã hội của chúng ta, đến sự lỏng lẻo của công tác tư tưởng, của kỷ cương, kỷ luật, pháp luật trong cách quản lý của các cơ quan Đảng và Nhà nước.

Đấu tranh chống các hiện tượng tiêu cực là một cuộc đấu tranh tổng hợp mà chúng ta cần phải nhận thấy đầy đủ tầm quan trọng và tính chất phức tạp.

Tính chất phức tạp ấy bắt nguồn từ tính phức tạp của cuộc đấu tranh giữa hai con đường trong thời kỳ quá độ ngày nay. Tầm quan trọng là ở chỗ những hiện tượng tiêu cực ấy nếu không quét sạch sẽ gây thêm cho chúng ta nhiều khó khăn và trở ngại trong việc xây dựng chế độ mới, nền kinh tế mới, nền văn hoá mới và con người mới.

Điều tra nghiên cứu và phân tích được những hiện tượng tích cực ấy để đề ra những biện pháp thích hợp nhất nhằm tiêu diệt chúng - đó là một nhiệm vụ cấp thiết của xã hội học.